

setine. Zatim strana 37 sadrži kratku molitvu sv. Arhangelima, a na strani 38 je prepis, iz većitog kalendara, kakva će biti (1850) godina.

Prepis apokrifa Poslanice s neba zahvata strane 39—43 pa 46—56, do kraja. Poslanica je prepisana mešavinom crkvenoslovenskog i narodnog jezika a tekst se znatno razlikuje od teksta koji se sada prodaje (u izdanju knjižare Tome Jovanovića i Vujića u Beogradu). Na strani 44—45, umetnut je spisak nesretnih dana u godini (na pr. u januaru: 1, 2, 4, 6, 11, 12, 20), prepisan iz »većitoga kalendara«; poređenjem našao sam u rukopisu samo dve greške,

valjada usled Petrove nevestine u prepisivanju.

U ovom prikazu nisam se upuštao u opisivanje jezika i pisma; karakter pisma videće se iz priloženih fotografija naročito odabranih strana (9 i 38—39). Napomenuću samo još to da je pisac nastojao da svoj rad ukraši ornamentima, pa je mesto tačaka stavljao verižice od sitnih kružića, a na početku i na kraju pojedinih odeljaka su trake od ornamentata (kružića, ukrštenih crta, zvezda i sl.). Najpotpuniji je ornamentat sa stilizovanim drvećem na strani 9, gde počinje San Bogorodičin.

Dr. Milenko S. Filipović.

JEDNO ZANIMLJIVO PISMO BOSANSKOG HISTORIČARA FRA ANTE KNEŽEVIĆA.

Priopćio Dr. Ćiro Truhelka

Listajući među svojim starim papirima, dopalo mi je ruku i ovo pismo, što ga radi zanimljiva sadržaja priopćujem. Pisac je starina Fra Ante Knežević, bosanski historičar i rodoljub, jedan od najistaknutijih bosanskih intelektualaca prošlog stoljeća, koji uz Fra Jukića i Fra Grgu Martića sačinjavaše dičnu triadu među kulturnim pregaočima svoga doba.

Kada sam 1886. došao u Sarajevo, da uredim bos.-herc. zemaljski muzej, pratio je Fra Ante s najvećim interesom moj rad te smo bili u življjoj prepisci a jedno od njegovih pisama je ovo, što ga priopćujem. Za bolje razumijevanje sadržaja, treba par riječi pripomenuti. Pismo se odnosi na dva pitanja, koja su u ono doba bila od većeg interesa. Jedno je, tada osobito aktuelno, pitanje o bosanskom grbu. Kako je poznato, ministar je Kallay htio dati Bosni posebni grb, kojim će se zemlja u okviru monarhije isticati kao zasebna državna jedinica i on se obratio u Zagreb i zamolio Račkoga da mu u toj stvari stavi historički osnovani predlog. U isto vrijeme pozvan je i D. Thallóczy kao mađarski historičar, da i on predloži svoj projekt. Dočim je Rački predložio grb, o komu Fra Ante u ovom pismu dosta opširno govori, sa mađarske je strane kao grb Bosne predložen grb Rame, kako se nalazi u fojničkom grbovniku i na mnogim ugarskim heraldičnim i sfragističkim spomenicama, jer su Magjari identificirali Ramu sa Bosnom. I tako je ovaj grb — mačem oboružana ruka postao bosanskim a u neku ruku i t. zv. »Anspruchswappen« za Magjare.

Fra Ante o mađarskom predložu nije bio obaviješten i zato on polemizira samo

protiv Račkovog projekta i to s punim pravom, a argumentima, koje on navodi može se dodati i taj, da je Rački grb, koji se nalazi na novcima Tvrтка II. (a ne kako se onda krivo mislilo Tvrтка I.) i Tome, krivo razumio, jer ono romansko T ispod krune držao je za kraljevski plašt a ne za kraljev inicijal. Fra Ante razlaže u pismu dosta opširno svoje mišljenje o pitanju bosanskoga grba; ali ja sam već onda — prije 41 godinu — znao, da fojnički grbovnik nije najstarije vrelo za bosansku heraldiku, jer sam u Strossmajerovoj galeriji slika u Zagrebu vidio rodoslovlje bosanskih kraljeva naslikano na pergameni od P. Ohmučevića i tu je kao bosanski grb prikazan isti sa Andrijinim krstom i crnačkim glavama za koji pledira i Fra Ante samo s tom razlikom, da središnji štít u grbu mjesto polumeseca i zvijezde ima krinovu krunu, dakle isti motiv kao i na jajačkoj kapiji i na bosanskim novcima. Taj heraldički spomenik prilijepljen je na poledini slike, koja prikazuje kralja Tomu, komu se ukazuje Isus a dospio je u Zagreb kao dar biskupa Štrosmajera; a kako ga je on uz mnoge druge starine dobio od bosanskih Franjevaca upitao sam Fra Antu, šta mu je poznato o toj predaji bosanskih starina biskupu. Odgovor na ovo pitanje nalazi se u drugom dijelu pisma. Za bolje razumijevanje imam i tu dodati par riječi. Mene je, kao tadašnjeg kustosa zemaljskog muzeja upozorio kanonik vrhbosanski Dr. Jagatić, da je biskup Strossmajer još prije okupacije od bosanskih fratara dobio na čuvanje mnogo skupocjenih starina, s kojima sam se, buđi uzgred rečeno, upoznao pomažući svom bivšem profesoru dru Isidoru Kršnjavom oko uređenja

i postavljanja Strossmajerove galerije slika. Navode kanonika Jagatića potvrdili su mi i neki bosanski franjevci i uz to mi sugerirali, da bi dobro bilo sada, t. j. 1888., kada tim dragocjenostima više ne prijeti s turske strane nikoga opasnost, sklonuti biskupa, da ih vrati i da se, ako fratri privole, pohrane u novo osnovanom zemaljskom muzeju u Sarajevu. Da o toj stvari još što pouzdanije saznam, zamolio sam Fra Antu Kneževića kao učesnika za razjašnjenje i on mi ga daje, dosta iscrpno, u drugom dijelu svoga pisma.

Na temelju dobivenih informacija pisao sam biskupu Strossmajeru i molio ga, da te slike vrati vlasnicima, pošto uzrok, radi koga su uklonjene iz Bosne, više ne postoji i on mi je po svom tajniku monsignoru Cerpeliću poručio, da je te starine zajedno sa svojom galerijom slika predao Jugoslaven-skoj akademiji znanosti i umjetnosti i uputio me, da se obratim na njena predsjednika dra. Franju Račkog. Od ovoга dobio sam dosta lakoničan odgovor: da je biskup galeriju a s njom i one starine poklonio akademiji bez ikake rezerve i da ova ne kani ništa vraćati. U »Obzoru« izišla je čak jedna dosta zlobna bilješka protiv mene. Prosljedivati stvar dalje, značilo bi dirati u osinjak, po gotovo gdje ja nisam imao pravnog mandata a franjevci, koji su bili jedino kompetentni za reklamaciju, držali su se dosta indiferentno. Ma da mi je to Fra Ante naročito dozvolio, nisam držao uputnim, da njegovo pismo publiciram, jer sam predviđao, da držanje Račkog u toj stvari ne isključuje kritiku poradi koje bi mogla pasti sjena i na sijedu glavu biskupa. Od onda je prošlo četiri decenija i ja mislim da mogu priopćiti to pismo kao kulturni dokument, zanimljiv po svom sadržaju i po ličnosti, koja ga je napisala.

Kotorišće 9. Rujna, 1888.

Veleučeni gospodine!

Štovano Vaše pismo dne 26. Kolov. o. g. na me upravljeno, sa nacrtom grba naše kraljevine, primio sam na 2. Rujna o. g. te Vam najsrdačnije na trudu, i ljubavi zafaljujem! Želeći pako po mogućnosti zadovoljiti Vašoj želji izraženoj mi u spomenutom štovanom Vašem pismu, prije svega najsvetčanije izjavljujem, kako ja nisam nikakav povjestničar, te kako ćete od mene malu korist imati; a što sam nešto pisao, to me je samo potreba usilovala, i ljubav prama istini. Ja osnovavši moje opise na zgoljno službenim spisim, samo sam želio našoj mladeži pokazati put kako će druge spisatelje, kao i pučko predavanje prosudjivati, te sve ono prigrliti što se sa službenim spisim slaže, a sve odbaciti, što se sa istim meslaže. Taj

put činio mi se najlakši, i najbolji, pa sam ga i označio. — Medjuto na prvo stavljenom mi pitanje, evo moj odgovor:

Naša Vlada kad je potražila grb naše kraljevine od nekih učenjakah, mjesto da ga od nas potraži, ovu su zgodu neki upotrebili, te rekoše da Bosna nigda nije imala svoga grba, jer da nigda nije bila samostalna, a neki opet počеше ga na novo kovati, kao da bise radilo o stvari najneznačajnijoj. — Da ove na pravi put dovedem, ja sam jim mogao prstom pokazati grb naše kraljevine, al jer sam se nadao da će biti više prepirkah, to sam ostavio za posljedka, a branio sam grb — dotično sve grbove — Fojnič-koga Grboslovja. Držeći pako da ću Vam po volji učiniti, stavljam ovdje doslovce ono što sam onda — god. 1879. od 31. Listop. u 251. broju »Obzora« pisao:

»Opet o grbu bosanskomu.

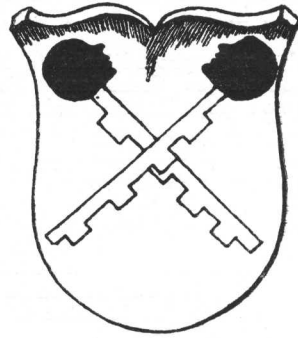
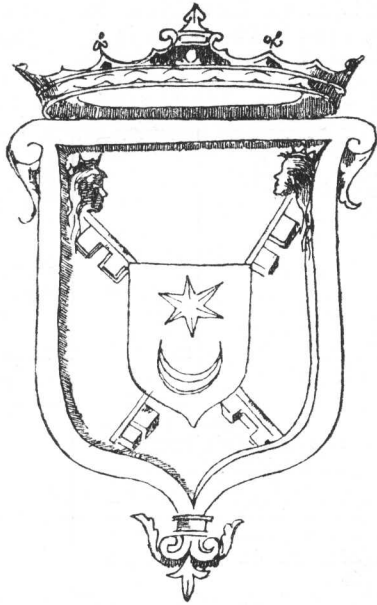
»Koj je pravi grb kraljevine bosanske?

Na ovo pitanje razni razno odgovoriše, te mi dopustite g. uredniče! da i ja kao Bošnjak koju rekнем.

Brez sumnje, mnogo je zanimiva o toj stvari razprava veleučenog dra Račkoga, kojom želi po pečatima, i novcima — jer je i on rekao da Bosna nejma svoga grba — Vladarah bosanskih ustanoviti grb naše kraljevine; nu mi se čini da to nije moguće.

Vladari bosanski nit su bili obvezani zakonom, nit običajem stavlјati na svoje pečeta, i novce grb kraljevine, nego je svaki mogao po svojoj volji stavlјati znakove kakve je on htjeo. — U slučaju da nije imao svog pečata, a morao štogodј javno pečatiti, mogao se je po volji poslužiti pečatom svoga predšastnika ol kojeg drugog vladara, samo kazavši kako to nije njegov pečat, nego drugog vladara po volji njegovoj odabran. Tako Jelina žena pokojnog kralja Dabiše u povelji danoj Dubrovčanim iz Sutjeske na 13. Svibnja 1397. veli: „и за бољу сведочбу и тврђаву сије повеље постависмо печат' нашега господина краља Стефана Дабиче“*) (Miklošić, Mon. Serb. p. 230.) a kralј Stjepan Tomaš u povelji danoj Mletčanim iz Jajca četvrti dan Uskrsa, 1444. veli »In quorum fideм, et evidentiam pleniorē presens privilegium fieri jussimus, et sigillo quo ad presens utimur, preta ipsius quondam domini Twerthko regis apatruī nostri, es quod nostrum sigillum nondum sculptum est, fecimus communisi« (Šafařík, Acta Arch. Veneti, t. 2. p. 375.). Zar mu nije bilo naravnije bar poslužiti se pečatom svoga oca kralја Stjepana Ostoje,

* Pošto štamparija nema podesna ćirilska slova, donosimo ovaj i druge u pismu ćirilicane tekstove u transkripciji. — Uredništvo »Narodne Starine«.

1.—2. Dva tipa staroga grba Bosne (isp. studiju dr. Nikole Radojčića „Odakle je preuzeo Mavro Orbini svoj grb Bosne?“ u „Glasniku zem. Muzeja u Bosni i Hercegovini“ Sarajevo, 1929. XLI str. 103—108.) — 3. Grb Bosne kako ga je usvojila Austro-Ugarska za vrijeme svoje okupacije

ol svoga braka kralja Stjepana Ostojića? nu ovdje je sloboda vladala!

Ovo nam svjedoče isti pečati, i novci bosanski. Ni dva vladara nisu imali u svemu jednake znakove na pečatim — isto i novcima — zato vidimo na pečatima njihovim — isto s novcima — u onog samo viteza, u onog viteza na konju, u onog dva viteza sa jednim, ol dva koplja, u onog kacigu, u onog sliku Vladara, u onog krunu itd. — Pače, niti isti Vlada r, nije imao uvijek iste znakove na pečatima — isto i novcima. — Tako nam svjedoči g. I. Bojničić (u Agramer Zeitung o. g. br. 203.) da je na pečatu kralja Tvrtka I. konjanik u viteškoj opremi, drži u lijevoj ruki štít, sa popriečnom prugom, a u njoj su tri liljana; dočim knez Medo Pucić (Спомен. Српски к. II. l. 32.) ovako nam opisuje pečat istoga kralja »каџица у ттум', а на штуту нахере пас' и три лиера под' пасом' а три над' пасом'«.

Ovako su dakle po volji Vladari stavljali ove znakove; grb pako kraljevine morao je biti jednak, i nepromjenljiv za sve. — Nit valja reći da je kaciga zastupala krunu, jer kaciga je znak viteza, a kruna vladara. — Osim toga, nije ta jedina razlika, nego jih ima i mnogo više. — Iz ovako dakle nejednakih znakovah, kako je moguće, skovati pravi grb bosanski? ta to bi bila samovoljna krparija!

Dakle Bosna nije imala svog vlastitog

grba?. Ovo neki rekoše; nu kako je moguće vjerovati da su sve ostale kraljevine kao Srbija, Bugarska, Dalmacija, Hrvatska itd. pače i Pokrajine, dapače i odličnije obitelji, imale svoje grbove, a sama kraljevina Bosna ponosna nije ga imala? to nije moguće! i ja evo ga za sad vjerno narisana¹, stavljam iz poznatog »Rodoslovja« koje se čuva u Samostanu fojničkomu pod br. 3. a on je ovaki:

»Veliko polje sa stranah izkruženo, do polu je plavo, a od polu izmješano plavo, i crnkasto; pri vrhu plavo, žuto, i crnkasto. Prieko svega polja, dva su strupa na sukrst, i čine podpuni krivi križ, ol kako vele, križ S. Andrije. Na vrhu stupovah, dvi su ovjenčane glave, okrenute jedna drugoj. Oba stupa blizu glavah imadu s obe strane zarezze kao zaperke, a niže ovih iznutra po jedan; pri dnu pako stupovah, opet s obe strane nejednake zapiske, te se ovi stupovi pričinjavaju kao starinski ključii sliepkih ključanicah. Nakit (kruna) po vrh polja sastavljen od šest izrezakah kao piramide, i nakiti vrh ovih, zastupaju krunu, prem nepodpunu. Sriedu prikriženih stupovah pritisklo je malo polje, sve crveno, pri vrhu kojega, zviezda je od osam perah, izšarana bojom crnom, bielom, i ljubi-

¹ Uredništvo Obzora nije htjelo naris priobćiti.

častom. Pod zvijezdom je polumjesec, u sriedi biel, a sa krajevah malo ljubičast, i crn. —

Ja ovdje neću prosudjivati: je li spomenuto »Rodoslovje« Samostana Fojničkoga pravi izvor popa Rubčića, kako mu se pripisuje, ol je samo snimak s izvora Rubčićeva? niti: je li ono onoliko staro kako mu se pripisuje, t. j. od godine 1340.? kao: da nije i tko drugi to »Rodoslovje« sastavio? ova me pitanja malo zanimaju, jer negledam tko? nego što? Ovo pako samo znam: da je obće, stalno, i nesumnjivo mnjenje svih fratarah, da je taj spomenik prastari, da jim je ostao od njihovih prastarih, još od prastarih vremenah; ali kako veli Biskup fra Grgo iz Vareša u svjedočanstvu toga »Rodoslovja« »iam ab immemorabili tempore, nempe, a captivitate Regni Bosnae studiose conservatum fuisse«.

Reći da su svi fratri bili ludi pa tako vjerovali, nedopušća zdrav razum; reći da su htjeli druge privariti, bila bi zlobna potvora; kakvu su od take privare korist mogli imati? nikakvu! zato su dakle obćenito vjerovali, jer su stalno držali da je ono sasvim istinito.

To »Rodoslovje« fratri su uvijek držali kao najdragocijeniji spomenik, kao sveti amanet, pridat jim od njihovih prastarih za spomen njihove stare, i davne prošlosti, te tako strogo čuvati, da nije bilo pripušćeno pogledu ni svih fratarah, a kamo li svjetovnjakah; i ja isti mogu svakog uvjeriti, da premda sam više putah tražio da ga vidim, nu nigda mi se nije dozvolilo, dok mi ga god. 1863. jedan prijatelj kradom nepridade, te sam iste godine iz njeg opisao grbove Pokrajinah, i Plemićah u »Zvjezdi« Zadarskoj. Nu zašto tako strogo čuvati, ako ga nisu istinskim držali? čuvali su dakle, jer su znali da je vriedno da se čuva.

Još nam je poznato, kako je Bošnjak Fra Marko Škorojević toga »Rodoslovja« jedan snimak snimio, i prikazao Nadvojvodi Frani († 1654.) sinu Cara Ferdinandu III., koj se i sad u Beču čuva. Da se je o starini, oli istinitosti tog »Rodoslovja« sumnjalo, brez sumnje nit bise Škorojević usudio to nadvojvodi posvetiti, nit bi ga ovaj primio, i da se čuva naredio.

Sravnilo li pako grbove bosanske koje nam drugi pisci priobćuju kao Laštrić-Očevac, Roskiewicz, Korjenić-Neorić itd. sa grbom »Rodoslovja« Fojničkoga, to ćemo se podpuno o istinitosti, i starini ovog uvjeriti, buduć da se podpuno u svemu slažu.

Gdje još moramo ovu važnu okolnost spomenuti: Korjenić-Neorić svoj je snimak snimio još god. 1595., i to »iz libra veoma stara, koji se nadje medju starim knjigam librarie Monastirovi svete gore, reda slavnoga,

i dičnoga Bazilije«. Taj pako »veoma stari liber« da je izvor popa Rubčića, sam nam pisac svjedoči. Buduć dakle da se Fojnički grb podpuno slaže s grbom tog »veoma starog libra« to se ni njemu starost, ni istinitost zanikati nemože.

Najzad, i sami protivnici Fojničkog »Rodoslovja« svjedoče nam, kako je ono sastavljeno oko druge polovice petnajestoga vieka, a to je nama više nego dosti! Bošnjaci onoga vriemena mogli su vidjati još neporušenih grbovah svoje kraljevine; mogli su se sjećati kakav je bio, slučajno da su svi bili porušeni što nije istina; ako su ga dakle onda učinili, to su ga učinili onakog kakav je bio.

Budući dakle da se pravi grb naše kraljevine iz pečatah i novacah naših vladara skovati nemože; i buduć da nas važni razlozi siluju da pripoznamo starinu, i istinitost »Rodoslovja« Fojničkoga, to punim pravom grb pod brojom 3. spomenutog »Rodoslovja« za pravi, i jedini grb kraljevine držimo.

Kad je dakle taj grb u Bosni postao?

Na ovo pitanje izrično odgovoriti nije mi moguće, nu ću reći ono što mislim da je istinito.

Na sriedi — polju — velikoga grba, vidimo mali grb. Taj i u bojama, i u svemu podpuno se slaže sa grbom Illirije, kog spomenuto »Rodoslovje« Fojničko pod br. 2. stavlja. Da je Bosna prije smatrana sredinom, ol kako ju prozva naš veleučeni Biskup Šunjić »Srdcem Illirije« (vid. Rodosl. vila, pj. I. u mom IV. svez. Prijatelja bosan.) to je svakomu povjestniku poznano; zato držim, da je taj grb najprije bio kraljevine bosanske. Taj je uzrok što na starinskim stećcima, mašetima, križevima itd. on se vidi, a i danas ga mnogi Krstjani na nadgrobne križeve stavljaju. Malo je pako maći Krstjanah, da i danas na svojim pečatim, i prstenovim njega nenose; znak očiti da su ga od svojih prastarih pobaštenili.

Brezkoristno je reći da su taj grb Krstjani od Turakah poprimili, jer — kako rekoh — mi ga vidimo na spomenicim koji su prije stavljeni nego su Turci Bosnu i vidili. — Osim toga, položaj turskog polumjeseca, sasvim je drugčiji od bosanskog. — Tim više, što Bošnjaci Krstjani ništa s turskim ludorijam nejmađu, jer Turci vjeruju da se je mjesec poplašio slavnog oružja Muhamedovog, pa mu pero naklonuo u znak svoje pokornosti, te i danas kad Car turski čielj svoj naslov stavlja, piše se »sin sunca, i gospodar mjeseca« a Bošnjaci u svojoj Danici priznaju sjanost svoje slave, a sve veće obnovljenje, i pomladjivanje iste u mladomu mjesecu.

Na dva u sriedi prikrižena stupa na velikom grbu — polju — dvi su glave ovjenčane, i znače dvi kraljevine: bosansku, i srbsku, jer su se vladari bosanski smatrali

jedinim, i samim zakonitim gospodarim kraljstva srbskoga, koje jim je ostalo od starih njihovih; oli kako veli slavni Tvrтко I. „*прѣстол' моих' прѣродител' госноде ср'пске*“

Ovo pravo isti spomenuti Tvrтко i činom je posvojio. Na 2. Pros. 1364. umro je Car Uroš, i u njemu muška loza Nemanjića. Tvrтко nije htjeo ništa znati za kneza Lazara, nit za Mrnjavića, koji nisu izlazili od krvi kraljske, nego je sebe jedinog za zakonitog gospodara srbskog smatrao; tim više što je proizlazio od Jelisave kćeri srbskog kralja Stjepana Dragutina; zato on godine 1376. hoda u Mileševo, i nad moćima S. Save srbskog prosvietitelja okruni se za kralja Srbskog, i tako oba kraljstva sebi pripoji; a to mu pravo i ostale vlade, kao Dubrovačka, Mletačka, Ugarska itd. priznadoše. Nu čujmo kako on sam o svemu tomu govori „*Такожде же и мене својему рабу за милост' својега бож'ства дарова ми , благодањену в' родје мојем' п' сподоби ме сугубим' вјенцем' јако обоја владич'ствија исправлати ми, прв'је испр'ва благодарован'ијеи нам' земли Босње по том' же госноду мојему богу сподоб'ишему све наслідовати прѣстол' моих' прѣродител, госноде ср'пске; за ње бо ти бјех' мојих' прѣродител'ице з' земл'ијем' цар'ствоваше, и на небес'ноје цар'ство прѣселили се: мене же видешту зем'лу прѣродител' моих' по них' поставишу и ме имушту својега пастира и идобр' в' србскују земљу, желае, и хоте укрјепити, прѣстол' родител' моих', и тамо си'д'ту ми вјенчан' бити' богом' дарованим' ми вјенцем', на краљев'ство прѣродител' моих' јако бити ми о Христе Исусе благовјер'ному и богом' постављеному Стефану краљу Ср'бљем' . . . и по том' начех' с' богом' краљевати, и правити прѣстол' ср'бскије земље, желаје под'таја се воздиг'нути, и разор'таја се укрјепити“ (Miklošič l. c. p. 186).*

Brez ikakve je dakle sumnje, da je taj grb od onoga vrimena postao, pa jer ima toliku starinu, i toliku važnost povjestničku, to se on ni u čemu promjenuti nesmi.

Ovo je što u kratko htjedoh reći o grbu bosanskomu, pa me baš i opet zvali da sam:

Bošnjak opak.

Ovako sam veleučni gospodine! onda pisao, a ovo i danas podpuno usvajam; ne što nisam imao i boljih dokazah, nego iz drugih uzrokah, samo ću ova dva spomenuti:

1. Godine 1849. bivši ja u Travniku, više mi je očevica kazivalo, kako je ondešnji okružni prestojnik velem. g. Stojavljević oteo od jednog turčina sablju, koja je i po obiteljskom predavanju onog turčina, i po znakovima na njoj, nekog kralja bosanskoga. Na prvomu mjestu korica spomenute sablje, nalazi se grb kralje-

vine bosanske, a niže toga ponizani grbovi svih pokrajina koje su na na krunu bosansku spadale. Ja sam se mogao na spomenutu sablju prozvati, al jer sam mislio da za nju znade naša visoka zemaljska vlada, te da će je od Stojavljevića oduzeti, i za Bosnu kao svetu bosansku starinu, i kao najvažniji spomen povjestnički čuvati, a po njoj i grb bosanski izvaditi, to sam od te namjere odustao. Nu što onda Vlada nije učinila, to bi mislim mogla i sad učiniti, a po tom nesamo svih Bošnjakah, nego i drugih književnikah najvišu vi zafalnost steći.

2. Na lievoj strani vratah kroz koja se ulazi u gornji grad Jajca, oli kako vele u »Ićkaluk« nalazi se na kamenu izklesan plemenito grb kraljevine bosanske, koj se podpuno slaže sa grbovim gori po meni naznačenim. Taj grb na stotine putah nesamo sam ja promatrao, nego ga i inostranim književnicim pokazivao. Istina, on je na lievoj strani malo oštećen, al to ništa nesmeta. Sumnjati o starosti, oli istinitosti tog grba, mislim da bi bilo htjeti otimice basati, oli uprav ludovati. To je factum, a contra factum non datur, argumentatio! — Ovaj dokaz ja sam štedio za posljedka, al po sreći nisam imao potribu od njega!

Iz svega što sam do sada rekao, moći ćete veleuč. g.! lahko zaključiti što ja sudim i o grbu Ohmučevića — mimogred budi rečeno: Ohmučević u svemu je vrlo netočan, a osobito o »Rodoslovju«, i kraljevanju naših kraljah, — i o novoj heraldiki, i o akademičkim raspravama itd. a to je: ako se koji grb bude podpuno slagati, i točno odgovarati grbu Jajačkomu, i Fojničkomu, taj se more, i mora prifatiti, ako li se nebude podpuno, i točno slagati, ama ga proglasile i sve Akademije celoga svieta, taj se mora odbaciti, jer to nije stari, i pravi grb bosanski, nego svojevoljno skrpljena novotarija, koja za Bosnu, Bošnjake, i njihovu povjest ništa nevriedi! A sad mi dopustite da Vam i na drugo pitanje što u kraćem odgovorim:

Bivši ja kao duhovnik naše mladeži u Djakovu, jedne večeri dodje mi pandur preuzvišenoga Biskupa Strossmayera, i kaza, kako me poziva Nj. preuzvišenost sutra u 8 sah. prije podne. Ja dodjoh u dvor u 7½, što preuzvišeni Biskup čuvši, odmah izadje, i posli ljubkog pozdrava, pozva me da se idjemo u bašču šetati. —

Oko tri sahata šetalismo se, i razne razgovore imali, izmedj kojih samo ću spomenuti, što na Vaše veleuč. g.! pitanje spada:

Preuzvišeni Biskup: »Biste li Vi za ljubav moju jednu stvar učinili?«

Ovdje na moju sramotu moram kazati, kako je mene brez ikakve moje zasluđe preuzvišeni Biskup milovao uprav kao svoje

djete, a i ja sam njega štovao, i ljubio uprav kao moга oca, te mu odmah odvratih: »Preuzvišeni! ja sam pripravan svaku Vašu želju izpuniti, samo ako mi bude moguće!«

On »Vi ste sada stavljen za župnika u Bosni; odrecite se župe, i obećajte mi da ćete ovdje u Djakovu ostati, a ja ću kod Vašeg dobrog starješinstva to izposlovati.«

Ja »Drage volje preuzvišeni! da je i što više! ja se dakle župe odričem, i obećajem u Djakovu ostati; a ovo ću i pismeno momu starješinstvu javiti.«

On »Dobro! Znajte, ja sam doznao da se u Vašim samostanima nalazi savim krasnih starinah, pa sam molio Vaše starješinstvo nek mi jih ustupi, pa ću jih staviti u Muzeum u Zagrebu, a Vaše je dobro starješinstvo moju molbu uslišalo; dakle Vi ćete odmah u Bosnu poći s mojim umjetnikom Doneganim; što nadjete, pokupiti, i ovamo doniti.«

Na te rieči ja se na polu izgubih, te malo se sabravši, rekoh: Preuzvišeni! tim činom Vi ćete ogorčati srca svih Bošnjakah, Vi ćete nas sve grozno ucvieliti!

On »A jer?«

Ja »Naše starješinstvo Vama kao bosanskomu Biskupu, kao osobi tom bosanskom dobrotvoru, kao dobrotvoru celoga našega naroda ništa nije moglo zanikati, nu taj čin sve će nas ožalostiti! One su stvari kroz više vjekovah čuvane kao sveti amanet koj se pridaje iz ruke, u ruku; koje su naši otci učuvali od tolikog nasilja turskoga; pače, i kad su jim samostani od okrutne ruke sa svim njihovim imanjem u lug, i pepeo učinjeni, oni su one stvari opet učuvali; a sada da nam jih Vi, i to Vi oduzmete?! To je žalostno! — Ovdje ja uze sa zemlje jedan kamenčić, te nadostavi »Vidite li? ovaj piljak ništa neviriedi, al da nam je ostavljen od naših prastarih za spomen, i za pokazivanje njihovih zgodah, i nezgodah, mi bih ga više cijenili, i bolje čuvali od ikakva dragog kamena, a kamo li da nečuvamo onako važne spomenike!«

On začudjen »Pa što mi prije to nerekoste moje djete?«

Ja »Jer mi niste kazali da ćete to činiti, a ja bih Vam rekao!«

On »Ali neplašite se! one će se stvari smjestiti u Zagrebu samo dok i za Vas osvanu bolja vreemna, pa će Vam se opet povratiti; a osim toga ja ću u znak zafalnosti od svake stvari sličan primjerak činiti učiniti, i Vašim samostanim podariti; dakle Vi nesamo nećete ništa izgubiti, nego pače ćete dobiti... a i mi moći ćemo za naš Muzeum slične primjerke učiniti...«

O daljnjem našem razgovoru neću govoriti. Ovako dakle ja, i Donegani dodjemo uprav u Fojnicu. Jur na putu ja sam doznao, kako

je neki zlobnik mene, i Biskupa najgadnije oklevetao, te kako je molio ondašnjeg Provincijala MPO Fra Miju Guju nek mi pri rieči povratak u Djako, a ovaj prid više osobah izjavio da će to učiniti. I zbilja spomenuti Provincijal u prisutnosti pok. Fra Bone Perišića, i Fra Stiepe Orlovca — pročita mi pismo preuzvišenog Biskupa, kojim moli da me ostavi u Djakovu, i na kog čitanja više sam putah pocrvenio, jer znam da onakih pofalah nisam zaslužio, pa onda mi naredi, da pokupim stvari u Manastirima s Doneganim, i odmah da idjem u moju župu, u Varcar, a sa svom strogostju zabrani mi povratak u Djakovo; što sam ja sve Biskupu saobćio.

Dakle ja i Donegani pokupilismo po Samostanima sve što nam se je svidilo. Svake stvari koju smo iz kojeg samostana uzeli, ja sam točan dvostruk popis učinio, i jedan pridao dotičnom Gvardijanu, a drugi Preuzvišenomu Biskupu poslao, sa stvarima koje smo pokupili. — Čuo sam da su njeke stvari iz Djakova povraćene, jer za Muzeum neodobrene n. pr. velika slika kralja Tome iz Sutjeske, jer je proglašena iz novije dobe, dočim umjetnik procijenitelj nije znao kako je onu sliku popravljao, ol bolje rekuć pokvario neki slikar iz Broda, kao i onu na velikom oltaru u Fojnici itd. šta je pako još povraćeno, što li je ustanovljeno? meni nije poznato, prem sam mnoge stvari poznao u Zagrebu.

Za sve ovo što Vam o ovoj stvari pisah, veleuč. g. l. mogu podpuno zajamčiti kao očevidac; nu da još bolje stvar upoznate, stavljam Vam ovdje doslovce službeni spis, kog mi je pridao spomenuti MPO Fra Mijo Gujić Provincijal, na č. Diskretorija Fojničko, Kreševsko, i Sutjesko; a ono glasi: »A Venerabile Discretorium Conventuum in Kresevo, et — — —¹ in Sutinska.

Numero 128.

Venerabile Discretorium!

Fojnica, 2. Lipnja, 1871.

»Naš veliki dobročinioc Preuzvišeni gosp. Biskup Strossmayer koji se na svaki način brine, i trudi, za korist, i napridak svega našega naroda Slavljanskoga, želeći istomu narodu sakupiti, i sačuvati umjetničke starine, jest meni piso, ako bise kakve u našim Manastirim našle, da ih istomu našem Narodu uručimo. Ja sam ovu želju Preuzvišenoga Gospodina saobćio celomu Državnomu Definitoriu, na skorašnjoj Capitularnoj Congregatii, ter isto častno cielo Definitorie, jednoglasno, i jednodušno jest zaključilo, da

¹ Jer se je sam Provincijal sporazumio ustmeno sa č. Fojničkim Diskretorijem, to ga neimenuje, nego mjesto »Fojnica« stavlja poteze kao gori.

ja pišem Priuzvišenomu Gospodinu, neka pošalje svoga jednoga Umjetnika, koji što bude begenisati, da ćemo mu dragovoljno ustupiti; ja sam ovo odredjenje Častnoga Definitoria saobćio Priuzvišenomu Gospodinu, koj je evo u istu svrhu poslao č. o. Fra Antu Kneževića bivšega Spirituala u Džakovu, zajedno sa jednim Umjetnikom, koja obojica s ovim mojim pismom k Vami dolaze, a ja Vam priporučujem da iste najljudnije dočekate, i da jim starine pokažete, ter što je ikako moguće, što budu begenisati, dragovoljno ustupite. — Nemojte se bojati, u tom mi nećemo štetovati, nego dobiti, jerbo Priuzvišeni dati će nam obveznicu, sa Vladom potvrđenu, da ako ikada Bosna postane svoja, da će nam se naše blago, to jest naše starine povratiti. Osim ovoga, za nagradu dati će nam Priuzvišeni za one stvari koje mi njemu budemo pridali, druge stvari prilične od iste vrste, i cieni, na priliku: za križ, dati će drugi; za kalež, dati će drugi; za Paramentu, dati će drugu; za sliku, dati će drugu itd. svenovo, od iste forme i cieni, i ovo sve biti će nam dobitak a naše starine, na ime Naše i za nas, biti će h sačuvane. Molim Vas, što budete slali, na me pošaljite, iako nećete od Priuzvišenoga iskati, za svašto stvar priličnu, onda meni naznačite, što drugo želite imati, i ja ću Priuzvišenomu

vierno priobćiti. Ovim pristojno Vas štujuc, jesam OO. W. PP. sluga, i brat Fra Miho Gujić r. s. Provincial.

L. S. (Pečat Provincije).

Što se je dalje zgodilo? meni nije poznato. Ja sam nekim našim starješinama govorio: ako stvar nije uređjena, nek se što prije uredi, ali jesu li me poslušali? neznam! Samo ovo dodajem: Stvari su vlasništvo naših Samostanah, te se mora svaka svomu Samostanu povratiti; a svaki samostan morao bi imati svoj Muzeum, te samo uz nagodu b a r s n i m k e Sarajevskom Muzeumu ustupiti. Ovlako o tom.

Što mi veleučeni g.! pišete da ćete tajnu o ovom svemu čuvati, ja to netražim, pače bilo bi mi sasvim drago da cijelo ovo moje pismo bar u »Listku« »Sarajevskog Lista« objelodanite, neka stvari saznadu i oni koji jih nepoznavaju, pa ako sam gdje — osobito o grbu — zabasao, nek se i drugi oglase, nek se pojmovi bistre, nek se istina što bolje, i jasnije pokaže, jer ja kao čovjek, a osobito kao Krstjanin, kao sveštenik i redovnik, netražim drugo nego samu istinu.

Od ostalog, ja premda sam jur star, prem sasvim slaba zdravlja, a opet u ovoj velikoj, i odanoj župi sam, nu ako bi Vam veleuč. g.! u čemu mogao poslužiti, budite uvjeren da ću Vam uvijek biti

Na posluđu pripravni

Fra Antun Knežević Bošnjak,
katol. žup. u Kotoru

PUBLIKACIJE

Byzantinoslavica. Sbornik pro studium byzantsko-slovanskyh vstahů. Vidava byzantologická komise při Slovanském ústavě. Výkonny redaktor Miloš Weingart. Ročník I. V Praze 1929. in 8° p. 307.

Od doba Dobrovskog i Šafarika češka slavistika posvećuje veliku pažnju vizantologiji. Kako je ogroman broj rasprava i članaka, posvećenih pitanju vizantijsko-slavenskih odnošaja, razasut u najrazličitijim izdanjima, to se već davno osjećala potreba za stvaranjem stručnog časopisa, koji bi okupio radove naučenjaka iz raznih zemalja u rečenoj znanstvenoj oblasti. 1928. je godine na poticaj pretседника Čehoslovačke Republike T. G. Masaryka, koji je i sam u svojim radovima pokazivao veliki interes prema pitanju o uticaju vizantijskog elementa na slavensku misao, stvorio se u Pragu odbor sastavljen od prof. Bidloa, Dvornika, Kadleca, nakon čije je smrti na

njegovo mjesto nastupio Saturnik, Kalitinskoga, Murka, Okuneva i Weingarta — poznatih stručnjaka u pitanju vizantijsko-slavenskih odnošaja na području historije, lingvistike, prava, književnosti, umjetnosti i arheologije. Od toga postala je 1929. godine Vizantološka komisija pri Slovanskom Institutu u Prahu, koja je sebi postavila za zadaću izdavanje časopisa, gdje će se proučavati veze slavenskog svijeta s Vizantijom, a osobito: vizantijski upliv na Slavene u oblasti političkoj i crkvenoj, u jezikoslovlju i književnosti, historiji prava, umjetnosti i etnografiji. »Byzantinoslavica«, koja će izlaziti po dva sveska na godinu, donosit će rasprave, članke, kritičke ocjene, te bibliografski pregled na svim slavenskim, te na francuskom, njemačkom i engleskom jeziku. Sadržaj je prve knjige ovaj:

Josef Vajs Vizantijska recenzija i staroslavenski kodeksi evanđelja Dokazuje se kako i u got-